

Izvorni znanstveni rad
UDK 94(497.5 Dubrovnik)"15/18"
338.58(497.5 Dubrovnik)"15/18"
Primljeno: 1.7.2013.

DETTA PRESVIJETLOG I PREUZVIŠENOG GOSPODINA KNEZA: TROŠKOVI DVORA U DUBROVNIKU OD 16. DO 19. STOLJEĆA

RINA KRALJ-BRASSARD

SAŽETAK: U radu se, na temelju izvorne građe sačuvane u Državnom arhivu u Dubrovniku, istražuju godišnje kretanje, struktura i sadržaj troškova Dvora kneza Dubrovačke Republike. *Detta* predstavljaju manji dio ukupnih državnih troškova i vrijedan su izvor podataka o pulsiranju dubrovačke svakodnevice.

Ključne riječi: državni troškovi, Dubrovnik, Dubrovačka Republika, Knežev dvor, ranomoderno doba

Keywords: government expenditure, Dubrovnik, Dubrovnik Republic, Rector's Palace, early modern period

Uvod

Kad je 1815. godine Baro Bettera,¹ antunin i jedan od tajnika Dubrovačke Republike pred njezin kraj, austrijskom generalu, civilnom i vojnom upravitelju, barunu Todoru Milutinoviću predočio ustrojstvo i približan proračun tada već

¹ Baro Bettera (1770-1852) pripadao je najvišem sloju dubrovačkog građanstva. Majka Marija Dimitri, kći Marinova, iz istog je antuninskog kruga. Baro se školovao kod pijarista. Postao je pisar u Smirni 1779. godine, dok mu je otac Petar bio konzul. Imenovan je podtajnikom Senata, a 1803. godine bio je u poslan na bečki dvor. U državnoj službi dočekao je francusku okupaciju bez određenog radnog mjesta, no ipak s plaćom. Zbog pisma koje mu je uputio rođak Vido Bettera, austrijski politički zatvorenik,

bivše države,² u njemu se, na strani procijenjenih redovitih rashoda našla stavka troškova Dvora.³ Troškovi nazvani *Detta* po Betterinu su izračunu iznosili 36.840 dukata i predstavljali oko 16% ukupnih državnih rashoda. Za usporedbu, troškovi rada dubrovačkog državnog nahodišta, Hospitla milosrđa,⁴ iznosili 15.400 dukata godišnje ili oko 7% ukupnih rashoda, dok se, primjerice, ocima pijaristima, koji su se brinuli za obrazovanje mladih, plaćalo 7.500 dukata. Plaće dužnosnicima i činovnicima predstavljale su oko 20% državnih rashoda.

Baro je 1810. godine bio pod istragom i zatvoren u samostanu pijarista. Oslobođen je i 1811. godine postavljen za tajnika Općine i dobrotvornih ustanova i bolnica. Presjednik suda postao je 1820. godine i na toj dužnosti dočekao umirovljenje 1842. godine. Suvremenici su ga smatrali vrlo obrazovanim, a bio je izvrstan poznavatelj državne administracije i prilika u Dubrovačkoj Republici. Napisao je nekoliko tekstova o poljoprivredi, a pisao je i pjesme na latinskom i hrvatskom jeziku koje su suvremenici lijepo primili. Djela mu nisu objavljena. Oženio se s Anicom Zuzzori i imao tri kćeri i dva sina. U trenutku kada je Putica pisao svoj rad, od obitelji je bio živ samo mlađi sin Pero. Vidi: Nikola Putica, »Zapisci Bara Bettere o političkoj i građanskoj uredbi bivše republike dubrovačke.« *Dubrovnik. Zabavnik narodne štonice dubrovačke 1867. uregjen god. 1866*, Spljet (1866): 212-213; Slobodan Đorđević i Katarina Carić, »Podaci o radu i organizaciji zdravstvene službe u Dubrovačkoj Republici prema zapisima Bara Bettere.« *Acta Historica Medicinæ Pharmaciae Veterinae* 3/1-2 (1963): 110. O dubrovačkoj bratovštini antunina vidi: Zrinka Pešorda Vardić, *U predvorju vlasti. Dubrovački antunini u kasnom srednjem vijeku*. Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku; Hrvatski institut za povijest, 2012.

² O okolnostima pada Dubrovačke Republike vidi: Stjepan Čosić, *Dubrovnik nakon pada Republike (1808.-1848.)*. Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 1999; Vesna Čučić, *Posljednja kriza Dubrovačke Republike*. Dubrovnik-Zagreb: Zavod za povijesne znanosti HAZU; Matica hrvatska Dubrovnik, 2003. O državnim službenicima u Dubrovačkoj Republici vidi: Stjepan Čosić, »Administrativna struktura i plaće službenika Dubrovačke Republike (1700-1808).« *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* 38 (1996): 129-156. O tajnicima i tajništvu vidi: Stjepan Čosić, »Prinos poznavanju tajništva i arhiva Dubrovačke Republike.« *Arhivski vjesnik* 37 (1994): 123-145.

³ Izvorni tekst na francuskom jeziku pod naslovom »Mémoire sur le gouvernement Politique et Civil de la Ex-Republicque de Raguse, Redigé par ordre de Monsieur le Général Major Milutinovich Chevalier de l'ordre de Marie Thérèse, Commandeur de l'ordre de Léopolde, Commandeur Civil et Militaire des Provinces de Raguse, et Albanie 1815.«, popraćen kraćim komentarom, objavio je Bogdan Krizman, »Mémoire Bara Bettere austrijskom generalu T. Milutinoviću o Dubrovačkoj Republici iz 1815. godine.« *Anali Historijskog instituta JAZU u Dubrovniku* 1 (1952): 423-464. Skraćeni tekst na hrvatskom jeziku i u nešto slobodnijem prijevodu prethodno je objavio Nikola Putica, »Zapisci Bara Bettere o političkoj i građanskoj uredbi bivše republike dubrovačke.«: 183-213. Izvornik se čuva u Državnom arhivu u Dubrovniku (dalje: DAD), br. 770/1949-br. 3. Nacrt Betterina teksta vidi u: *Koncept političke uprave Dubrovačke Republike, napisao Baro Bettera. Osobni fond Ernesta Katića*, kut. 5, C 15, 153 (DAD).

⁴ O ustroju i radu dubrovačkog državnog nahodišta vidi: Rina Kralj-Brassard, »Nikola (1673-1674) "komunsko dijete".« *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku* 49 (2011): 105-132; Rina Kralj-Brassard, »Pozornice milosrđa: smještaj zgrada dubrovačkog nahodišta.« *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku* 50 (2012): 39-62; Rina Kralj-Brassard, *Djeca milosrđa: napuštena djeca u Dubrovniku od 17. do 19. stoljeća*. Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2013.

Antunin je *Detta* opisao kao troškove uprave i redarstva.⁵ Za njih je bio nadležan knez, a provjeravali su ih *Deputati alla Detta*, odabrani članovi Malog vijeća.⁶ Troškovnici Kneževa dvora pokazali su se kao zanimljiv izvor podataka za različita istraživanja, no do sada nisu istraživani kao cjelina.⁷ Svrha rada je pobliže istražiti strukturu i sadržaj tih državnih troškova, njihova godišnja i sezonska kretanja, te prikazati kako su se namicala sredstva za pokrivanje tog rashodovnog dijela državnog proračuna.

Arhivska serija Detta

Troškovnici Dvora spominju se u općem inventaru građe, koji je po nalogu Senata izrađen 1783. godine. Registri su tada svrstani u seriju *Libri Miscellanii*. Kada je 31. siječnja 1808. godine, po nalogu generala Marmonta sastavljen zapisnik inventara središnjih ureda, dva registra troškova Dvora zabilježena su pod brojem 18, od kojih je jedan bio u tekućoj upotrebi.⁸ U vrijeme austrijske vlasti arhivska građa je razdijeljena i pretrpjela mnoga oštećenja, no od 1885. godine Josipu Gelcichu je povjereno sređivanje arhiva, koje je provedeno s dosta poteškoća.⁹

⁵ B. Krizman, »Mémoire Bara Bettere austrijskom generalu T. Milutinoviću o Dubrovačkoj Republici iz 1815. godine.«: 433. U tabličnom prikazu državnih troškova potkrala se sitna tehnička greška. Iznos od 15.400 dukata stavljen je uz troškove pijarista, umjesto 7.500 dukata, a nahodište je izostavljeno. U Putičinu tabličnom prikazu iznosi troškova nahodišta i pijarista točno su navedeni (N. Putica, »Zapisci Bara Bettere«: 211). Vidi i izvornik nacrt: *Koncept političke uprave Dubrovačke Republike, napisao Baro Bettera*, kut. 5, C 15, 153 CLIII, f. 13.

⁶ Nella Lonza, »Svakodnevica Kneževa dvora u Dubrovniku u XVIII. stoljeću.« *Otium* 2/1-2 (1994): 3-4.

⁷ Primjerice, Nella Lonza se, uz druge izvore, poslužila podacima iz serije *Detta* kako bi prikazala prostor i ljude u Kneževu dvoru i oko njega (N. Lonza, »Svakodnevica Kneževa dvora u Dubrovniku u XVIII. stoljeću.«: 3-17), istražila pojednosti kaznenog sustava (Nella Lonza, *Pod plaštem pravde. Kaznenopravni sustav Dubrovačke Republike u XVIII. stoljeću*. Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 1997), opisala zanimljive detalje ceremonijala i proslave državnih blagdana (Nella Lonza, *Kazalište vlasti. Ceremonijal i državni blagdani Dubrovačke Republike u 17. i 18. stoljeću*. Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2009). Vesna Miović i Nikša Selmani su u sveščićima *Detta* pronašli podatke o radu turske kancelarije (Vesna Miović i Nikša Selmani, »Turska kancelarija i *Acta Turcarum* od vremena Dubrovačke Republike do danas.« *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku* 45 (2007): 235-284). Relja Seferović je u troškovnicima Kneževa dvora crpio podatke o državnim knjižarima i njihovoj djelatnosti (Relja Seferović, »Dubrovački knjižari 16. stoljeća u državnoj službi.« *Arhivski vjesnik* 51 (2008): 371-393).

⁸ S. Ćosić, »Prinos poznavanju tajništva i arhiva Dubrovačke Republike.«: 134, 143.

⁹ Nella Lonza, »Srednjovjekovni zapisnici dubrovačkog kaznenog suda: izvorne cjeline i arhivsko stanje.« *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku* 41 (2003): 45-46; Josip Gelčić, »Dubrovački arhiv.« *Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine* 22 (1910): 536-538.

Danas se u arhivskoj seriji¹⁰ čuvaju 92 sveska koja se odnose na razdoblje od 1540. do 1808. godine, ali ne u kontinuitetu. Za 16. i prvu polovicu 17. stoljeća može se govoriti samo o uzorcima. Od polovice 17. stoljeća pa do početka 19. stoljeća građa je uglavnom sačuvana, s izuzetkom od petnaestak godina većinom iz druge polovice 18. stoljeća.

Svesci iz 16. i 17. stoljeća i oni nastali poslije 1782. godine upotrebljavali su se za zapise tijekom više godina.¹¹ Broj sveska ne slijedi uvijek kronološke zapise troškova. Primjerice, u svesku 13 bilježeni su troškovi od 1652. do 1655, pa zatim skokovito 1659, 1663, 1665. i 1667. Svezak 14 sadrži zapise iz 1657, 1658. i 1660. godine, a svezak 15 iz 1661. i 1666. godine. Možda su se različite knjige naizmjenice koristile iz nekog praktičnog razloga, primjerice, kontrole zapisa koja je potrajala, pa je trebalo započeti bilježiti troškove u novoj knjizi. Svezak koji sadrži zapise troškova Dvora iz druge polovice 1669. vjerojatno je naknadno pridružen ovoj seriji. Obilježen je brojem 23, a oznaka bi pristajala knjigama s početka 18. stoljeća. Primjerice, svezak 22 odnosi se na razdoblje od 1697. do 1704, a svezak 24 sadrži zapise od 1705. do 1712. godine. U najvećem dijelu 18. stoljeća, od 1718. do 1782. godine, svakoj godini odgovara jedan svezak *Detta*. Svesci koji bi trebali nositi oznake 6, 7 i 11 su zagubljeni.

Samo nekoliko svezaka u seriji po prirodi zapisa odskače od ostale građe. Drugi svezak po starini nosi na prvom listu nadnevak 2. ožujka 1559. godine. Radi se o arku sa 16 naknadno, crnom tintom numeriranih listova, koji sadrži i izvornu, smeđom tintom provedenu folijaciju od broja 20 do broja 35. Pisalo ga je više ruku. Iako sadrži podatke o ukupnim mjesečnim iznosima troškova Dvora,¹² bitno odudara od zapisa u prethodnome svesku. Tu se, na primjer, spominje potpora za državno nahodište,¹³ plaća liječnika,¹⁴ učitelja,¹⁵ *barabanata*

¹⁰ Arhivska serija *Detta* vodi se i pod nazivima *Troškovi Kneževa dvora* i *Dicta Domini Rectoris*. Po starom ustroju Arhiva Dubrovačke Republike označena je brojem 6, a po novom ustroju nosi oznaku 29. U radu će se koristiti uobičajeni naziv *Detta*, a brojčana oznaka serije uz pojedine sveske neće se posebno bilježiti.

¹¹ Primjerice, najstarija knjiga *Detta* odnosi se na sedmogodišnje razdoblje od 1543. do 1549. godine. Svezak 12 obuhvaća dvaneast godina, od 1640. do 1651, a svezak 20 sadrži zapise od 1689. do 1696. godine.

¹² *Detta* kneza Jeronima Junijeva Gradi u siječnju 1559. bili su 219:4 perpera (*Detta*, sv. 2, f. 1). *Detta* kneza Junija Mihovog Bobalio u ožujku 1559. iznosili su 246:4 perpera (*Detta*, sv. 2, f. 8). Nakon dvotočke navedeni su groši (*grosetto*). Perper je imao 12 groša.

¹³ Prema odluci Senata od 1. travnja 1559, Šiminu Dimitrovom Benessa i oficijalima Hospitála milosrda 3. travnja 1559. isplaćeno je 100 perpera (*Detta*, sv. 2, f. 8v).

¹⁴ *Detta*, sv. 2, f. 9.

¹⁵ *Detta*, sv. 2, f. 9.

i *bombardijera*.¹⁶ Ovaj svezak je vjerojatno dio neke veće knjige, možda neke od pomoćnih knjiga blagajne ili nekih drugih računskih knjiga. Vrlo je slične prirode i svezak označen brojem tri, koji sadrži zapise od konca rujna 1575. do ožujka 1576. godine.¹⁷ Svesci 5 i 8 razlikuju se od drugih bilježnica jer, primjerice, sadrže i niz isplata koje se odnose na Ston, između ostalog i troškove proizvodnje soli.¹⁸ U svesku 10 nisu zabilježeni samo troškovi nego i različiti prihodi od, primjerice, najamnina.¹⁹ Troškovi su nanizani drugačije nego u drugim knjigama. Na ukupno 76 listova, svezak 21 sadrži zapise od 4. siječnja 1695. do 31. prosinca 1696. Zapisi su numerirani zasebno za svaku godinu. Ponegdje su navedene poveznice s odgovarajućim upisima u knjizi blagajne.²⁰ To nije bilježnica troškova Dvora, iako su na dva mjesta ti troškovi prikazani ukupno i po mjesecima.²¹ Na više mjesta zabilježene su plaće liječnicima, i to obično iznosi za više mjeseci.²² Istovrsni troškovi bilježeni su najprije pod zajedničkim nazivom, a zatim su u nastavku zabilježene pojedinosti. Primjerice, prvo su bilježeni *salarii medici*, a zatim pojedinost kojem su liječniku isplaćene. Među različitim podskupinama troškova, odnosno isplata, pojavljuju se izvanredni troškovi (*spese extra*), stanarine (*fitti di case*), plaće pisara (*salarii di scrivani*), plaće kancelara izvan Dubrovnika (*sallarii di Canc. di fuori*).²³ Svezak 57 također je vjerojatno "uljez". Odnosi se na razdoblje od 1745. do 1788. godine, za koje su sačuvane posebne godišnje knjižice troškova Dvora. Po naravi zapisa blizak je već spomenutim svescima 2 i 3. Sadrži niz isplata za plaće knezovima, kapetanima, oficijalima, slugama, dragomanima. Primjerice, spominju se oficijali Hospitla milosrđa²⁴ i oni koji su izabrani za neki određeni posao, popravak ili izgradnju.²⁵ Svesci 61, sa zapisima od 1752. do 1776. godine i 86, koji se odnosi na razdoblje od 1777. do 1800. godine, pomoćne su računске knjige koje bi možda prije pripadale skupini knjiga blagajne. Svezak 85 knjižica je dimenzija 100 x 146 mm u koju su bilježeni i kasnije križani različiti iznosi u dukatima. Odnosi se na 1757. godinu. Svezak 88 sadrži

¹⁶ *Detta*, sv. 2, f. 5, 5v, 6v, 15, 15v.

¹⁷ I u njemu se nalaze isplate oficijalima za Hospital milosrđa (*Detta*, sv. 3, f. 14v, 31).

¹⁸ *Detta*, sv. 5, f. 32v; *Detta*, sv. 8, f. 29v-34v.

¹⁹ *Detta*, sv. 10, f. 2 i f. 4v-13 a tergo.

²⁰ *Detta*, sv. 21, f. 30. Radi se o knjizi državne blagajne s oznakom SS, s upisima od 1678. do 1721. godine. Vidi: *Cassa Communis*, ser. 59, sv. 18 (DAD).

²¹ *Detta*, sv. 21, f. 3, 40.

²² *Detta*, sv. 21, f. 14v, 17, 27, 49.

²³ *Detta*, sv. 21, passim.

²⁴ *Detta*, sv. 57, f. 175v, 176, 204v, 205, 205v, 206v, 259, 260v, 270, 271v.

²⁵ Oficijalu Mihi Antunovom Giorgi 11. ožujka 1745. isplaćeno je 6.973.6:15 perpera za građevinske radove na Sv. Mariji od Kaštela (*Detta*, sv. 57, f. 1). Iznos je prikazan u perperima, grošima i folarima (mincama, parvulama). Jedan groš imao je 30 folara.

niz izjava dvojice službenika (*Scrivano alle Ragioni i Coadiutore alla Cassa*) da je uredan račun koji je zabilježio adiminstrator *Dette*. Prvi zapis unesen je u siječnju 1785. a zadnji u siječnju 1808. godine.²⁶

Sadržaj i struktura troškova Dvora

Bilježenje mjesečnih troškova obično je započinjalo s naslovom *Detta dell' illustrissimo signor rettore /ime kneza/*, a zatim su slijedili mjesec i godina. Nizali su se zapisi o troškovima tako da se navodio datum, opis troška i iznos u perperima. Svaka je stranica podijeljena na dva dijela s po tri spomenuta stupca. Troškovi su se grupirali u tri skupine. Najprije su se bilježili redoviti troškovi, zatim troškovi ključara, *Spese del Cliuciario*, koji su se većinom ticali zatvora i zatvorenika, i na koncu izvanredni troškovi, *Spese extra*, u kojima su veliki udio mogli imati troškovi vezani uz boravak Osmanlija. Ovakva podjela nije se provodila u najstarijoj knjizi iz 16. stoljeća. Sve troškove u jednom mjesecu obično je upisivala ista ruka. Na kraju mjeseca troškovi su se zbrajali. Upise i račun pregledavao je *Consigliere deputato alla Detta*, primjerice, u siječnju 1757. to je bio Serafin Ivan-Nikolin Bona, koji je vlastoručno napisao što je pregledao i slovima dopisao ukupni iznos mjesečnog troška.²⁷ Po potrebi su se unosili i ispravci.²⁸ Na kraju zapisa u mjesecu stajala je bilješka na latinskom jeziku koju je unosio tajnik, primjerice, u siječnju 1757. godine to je bio Martellini, da je Senat prihvatio navedene troškove, *acceptando et solvendo supradictui*.²⁹ Istim postupkom nizali su se troškovi za sljedeći mjesec.

S naličja većeg dijela svezaka bilježili su se troškovi lovnih ptica,³⁰ mjestimice prihodi od *casseta*, i to obično u dukatima.³¹ Tu su se nalazili i posebno izdvojeni

²⁶ *Detta*, sv. 88, f. 2, 6.

²⁷ *Detta*, sv. 66, f. 2v.

²⁸ U siječnju 1710. Vladislav Bucchia, *consigliere deputato alla Detta*, svojeručno je ispravljao zapise o troškovima i odgovarajuće zbrojeve (*Detta*, sv. 24, f. 99-100).

²⁹ *Detta*, sv. 66, f. 2v.

³⁰ Sokolovi su uzimani u kolovozu i držani do listopada. Obično ih je bilo dvanaest. Iznimno je uziman i trinaesti, za slučaj da neki uginu. Lovne ptice hranile su se mesom koje su kupovali sokolari. Kada je 1688. porasla cijena mesa, sokolarima je odobreno povećanje dnevnice za uzdržavanje sokola na groš i po dnevno (*Detta*, sv. 19, f. 3, 7 *a tergo*). Za uzdržavanje lovnih ptica plaćalo se više nego za uzdržavanje nahoda. Dojilje/hraniteljice štićenika državnog nahodišta dobivale su obično groš na dan. O lovnim pticama u Dubrovniku vidi: Ilija Mitić, »Ptice za lov kao poklon Dubrovačke Republike vladaru Napulja.« *Anali Centra za znanstveni rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku* 15/16 (1978): 113-135.

³¹ *Cassete* su se nalazile na Pločama, Pilama, *Peskariji*, *Ponti*.

troškovi za izvršenje smrtne kazne.³² Izdvojeno na poledini ponekad su se bilježili i neki drugi veći troškovi.³³

Sadržaj *Detta* s vremenom se mijenjao. Neki su troškovi nestajali, a drugi se pojavljivali i redovito bilježili iz mjeseca u mjesec. U troškovniku Dvora iz sedamdesetih godina 16. stoljeća pisar je na prvim stranicama sveska, vjerojatno kao podsjetnik, prikazao uobičajene troškove, počevši od onih koji se plaćaju svakog mjeseca.³⁴ Tu se najprije nižu različiti iznosi za subotnje pjevane mise kapelanima Sv. Marije i za pjevane mise petkom kapelanima Sv. Vlaha, franjevcima i dominikancima za svakodnevne mise u kneževoj kapelici u Dvoru, za nedjeljne mise koje slavi kapelan zatvorenika, za pjevane mise prve srijede u mjesecu u crkvi Svetog Ivana *de Campanillo*. Bilo je predviđeno dati knezu 3 perpera za milodare, no od toga se odustalo 1578. godine. Svaki mjesec dijelio se milodar od 6 groša siromašnim ženama iz ubožnice na Pilama. Mjesečnu plaću dobivao

³² Troškovi kažnjavanja Mihajla Pivjaka, osuđenog kradljivca, *ladro*, iz 1689. iznosili su 26:6 perpera. Pokapanje tijela plaćeno je 8 groša (*Detta*, sv. 20, f. 1v a tergo). Na smrt je osuđen i Ivan Kanjac iz Brodacca, a troškovi su iznosili nešto više 39:10 perpera (*Detta*, sv. 20, f. 3 a tergo). Ubojica, *assassino*, Ivan Franov iz Kručice osuđen je 1695. na smrt, a njegovo je tijelo i raščetvoreno. Utroba je vjerojatno pokopana na Dančama, a četvrtine odnesene u Ston, Kručicu, Slano i na Grebene. Izvršenju smrtne presude nazočilo je 45 osoba među kojima su bili i Brgačani. Svjedoci su dobili i malu naknadu od nešto više od groša po osobi, ukupno 5:11 perpera. Ukupni troškovi izvršenja kazne iznosili su 49:2 perpera (*Detta*, sv. 20, f. 5v a tergo). Troškovi izvršenja smrtne kazne vješanjem za dvojicu osuđenika stajali su više od 700 perpera i 1. srpnja 1790. zabilježeni u redovitim troškovima, a ne izdvojeno s druge strane sveska. Između ostalog, zdur Denalić je dobio 5 perpera za pomoć oko smaknuća. Šezdeset Brgačana koji su pratili osuđenike do vješala dobili su po 4 groša svaki, ukupno 45:4 perpera. Vješanju je svjedočilo i 68 kaznaca, koji su dobili po 8 groša svaki, ukupno 45:4 perpera. Dvojica krvnika plaćena su 400 perpera (*Detta*, sv. 84, f. 99v, 100). U prosincu 1791. zabilježeni su detaljni troškovi vješanja Antuna Fabrisa. Ukupni troškovi iznosili su više od 500 perpera. Najvećim dijelom plaćena su dva krvnika, *maestri della giustizia*, koji su dobili 333:4 perpera. Osuđenik je imao pravo na posebno jelo. Kokoš je plaćena 2 perpera, a malvasija i *beškotini* 1 perper. Osuđeniku, *paziente*, vezivali su oči telom koja je plaćena 9 groša (*Detta*, sv. 84, f. 167-168).

³³ 787:25 dukata potrošeno je za osvježnja, poklone, popravke i druge troškove za dva broda krstaša iz Tripolija. Jedan je došao u Gruž 30. studenog 1751, a drugi 14. prosinca 1751. godine (*Detta*, sv. 58, f. 2-4 a tergo). Troškovi boravka sjevernoafričkih gusara (*Barabarescha*) u luci 1752. godine i drugi troškovi vezani uz plovidbu iznosili su 2.786:25 dukata (*Detta*, ser. 6, sv. 60, f. 2-7 a tergo). Povod sukobu između Mletačke Republike i Dubrovnika bio je boravak brodova tripolitanskih gusara, koji su pljačkali po Jadranu, u dubrovačkoj luci. Sudac u sporu, bosanski paša presudio je u korist Dubrovnika (Vesna Miović-Perić, »Odnosi Dubrovnika i tripolitanskog namjesništva u XVIII. stoljeću (II. dio)«. *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku* 32 (1994): 70-71). Nakon dvotočke bilježe se groši. Dukat je imao 40 groša.

³⁴ Podaci o uobičajenim troškovima nalaze se na prvim stranicama sveska, a započinju zapisom: *questa è la nota delli pagamenti ordinarii della detta che si fano ogni ano alli mesi infrascritti cioe di* (*Detta*, sv. 4, f. 3-6v).

je *barabant*, kapetan zdura i još neke osobe. Iz *Detta* su se redovito plaćali troškovi rasvjete, ulja u lođi, arsenalu, tvrđavi Sv. Ivana i Lovrijencu.

Bilježnik je dalje raščlanio troškove po mjesecima. Raščlamba prati ritam liturgijske godine i službenih blagdana Dubrovačke Republike. U znaku je misa, procesija, poklona i čašćenja. U siječnju se za kolende daruju zduri i glazbenici Dvora. Uoči Epifanije, predviđeno je čašćenje kanonika, za *festu* Sv. Sebastijana poklona priorici samostana Sv. Šimuna i dominikancima. Redovnicima i bratimima daje se tri perpera za procesiju Sv. Šimuna. Veljača je obilježena svečanostima prigodom Sv. Vlaha i karnevalom. Dio izdataka za *festu* Sv. Vlaha prenosio se i u ožujak, kada su redovnici i bratimi dobivali 5 perpera za procesiju. U kolovozu, rujnu i studenome nisu zabilježeni izdaci za procesije. U sve ostale mjesece barem su jednom ulice grada uz državno "sponzorstvo", resile svečane povorke. Ukupno je navedeno 14 procesija. Za usporedbu, u 18. stoljeću godišnje održavalo oko trideset redovitih procesija.³⁵ U lipnju su zabilježeni troškovi za tri procesije, Sv. Ivana, Sv. Petra i tijelovska. Izostanak spomena svečanog ophoda za blagdan Uznesenja Blažene Djevice Marije (15. kolovoza), titulara dubrovačke katedrale, u podsjetniku troškovnika potvrđuje istraživanja Nelle Lonze, po kojima je ovaj blagdan imao izraziti vjerski pečat, a vlasti su se "držale u pozadini".³⁶ U relativno kratkom desetogodišnjem razdoblju na kraju 16. stoljeća zabilježena je i promjena vremena održavanja jedne procesije. Procesija Sv. Groba je iz mjeseca prosinca prebačena na mjesec travanj, što je i naglašeno u popisu izdataka. Franjevci i dominikanci posebno su bili nagrađeni za uskršnje propovijedi. Najveći pojedinačni iznos u podsjetniku predviđen je za mjesečne troškove uzdržavanja propovjednika u katedrali i njegova pratioca, koji su prema odluci Malog vijeća iznosili 33:4 perpera.³⁷

Na popisu redovitih mjesečnih troškova nalaze se i izdaci koji nisu povezani s vjerskim ili svjetovnim svečanostima. Tako je u lipnju predviđena isplata zdurima za slamarice. U travnju je 15 perpera davano ljudima koji su na Lastovu i Mljetu hvatali lovne ptice. Popisivač vina u Konavlima u studenom je dobivao 10 perpera. Zdur je u veljači dobivao godišnju naknadu za zvonjavu za različite službe i

³⁵ N. Lonza, *Kazalište vlasti*: 400.

³⁶ N. Lonza, *Kazalište vlasti*: 405.

³⁷ Država je nastojala dobiti što boljeg propovjednika, a za slučaj da odabrana osoba ne dođe navrijeme u Dubrovnik određivao se zamjenski propovjednik i u tu svrhu namjenjivala odgovarajuća sredstva. Tako se postupilo u veljači 1644. godine (*Detta*, sv. 12, f. 93). O propovjednicima u Dubrovniku u vrijeme došašća i korizme vidi: Relja Seferović, »Adventski i korizmeni propovjednici u dubrovačkoj katedrali u 18. stoljeću.« *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku* 46 (2008): 81-124.

magistrate u iznosu od 7 perpera. U troškovnicima Dvora zabilježen je i početak radova u solanama. Obilježen je čašćenjem prota stonskih solana pićem u ožujku.

Bilježnik s konca 16. stoljeća dalje je izdvojio sve redovite troškove koji nisu vezani uz pojedini mjesec. Tu je predviđen milodar od 10 perpera redovnicima kad odlaze na studij. Redovnicima i članovima bratovština plaćala se naknada od 5 perpera za sve izvanredne, jednako kao i za redovite procesije. U troškovniku Dvora naveden je honorar sudaca, i to prema vrijednosti spora. Za sporove vrijednosti do 50 dukata iznosio je 1:6 perpera, a za sporove veće vrijednosti dvostruko više, 3 perpera.³⁸ Uobičajeni trošak Kneževa dvora, središnjeg mjesta državne administracije, bio je uvezivanje knjiga. Za svaku ponovo uvezenu knjigu notarijata ili kancelarije s novim koricama plaćalo se 6 groša, a ako nisu dodane nove korice, honorar je iznosio 4 groša. Naredbom iz Dvora pokretali su se zduri, *soldati*, *barabanti* i različiti kuriri. Zduri su za "izlazak na teren" honorirani ovisno o udaljenosti i važnosti posla. Odlazak na otoke plaćao se dvostruko više od odlaska na području Astoree. Ako se radilo o posebnoj službi, iznos bi se udvostručio. Visina honorara kurira ovisila je ne samo o okolnostima predviđenog putovanja nego i o statusu kurira. Stalno zaposleni "profesionalni" kuriri za isti su posao nagrađivani nešto manje od povremenih. Tako se putovanje u Ulcinj kuriru koji nije bio na plaći plaćalo 5 perpera, dok je kurir na plaći dobivao 4 perpera. Članovi Malog vijeća zaduženi za nadzor troškova Dvora bili su slobodni odlučivati o visini honorara za kurire ovisno o okolnostima putovanja, primjerice, za lošeg vremena, kiše ili snijega, važnosti posla i uložene trudu kurira. Honorar je mogao biti viši ili niži od okvirnog iznosa navedenog u troškovniku.

Različiti troškovi spomenuti u troškovniku Dvora u zadnjoj četvrtini 16. stoljeća javljaju se uglavnom i u svescima iz kasnijeg razdoblja. Troškovi bi se mogli podijeliti na nekoliko podskupina. Uočljiva je briga za onostrano, zazivanje Božje pomoći i iskazivanje zahvale misama i procesijama u svim važnim trenucima. Državno sudjelovanje u ekonomiji milosrđa uključivalo je troškove potpora ili milodara pojedinim osobama³⁹ ili ustanovama,⁴⁰ primjerice, muškim i ženskim samostanima.⁴¹ Dio troškova kaznenog aparata smatrao se troškom Dvora. Tu

³⁸ O plaćama i prihodima kaznenih sudaca vidi: N. Lonza, *Pod plaštem pravde*: 53-54.

³⁹ Petar Mihanović, kome su se rodile trojke, po nalogu Malog vijeća je 20. siječnja 1776. godine dobio 10 perpera (*Detta*, sv. 77, 2v).

⁴⁰ Visoki troškovi Dvora u prosincu 1688. uključivali su, između ostalog, i 70:6 perpera za 18 pokrivača siromasima u ubožnici i 100 perpera za hospital *Domus Christi* (*Detta*, sv. 19, f. 63v).

⁴¹ Osam ženskih i dva muška samostana dobili su po perper u siječnju 1545. godine (*Detta*, sv. 1, f. 69).

se mogu svrstati svi istražni troškovi, primjerice, troškovi prijevoza sudaca ili kirurga,⁴² troškovi pratnje ili hvatanja osumnjičenika,⁴³ liječenje,⁴⁴ odijevanje i uzdržavanje siromašnih zatvorenika,⁴⁵ troškovi izvršenja kazne i pokopa osoba umrlih u zatvoru.⁴⁶ Rijedak je slučaj da se u isplati za uzdržavanje zatvorenika otkrije narav zločina za koji je uznik optužen ili osuđen, ali je za nekoliko zatvorenica u troškovima Dvora iz 1663. godine navedeno da su vještice.⁴⁷ Troškovnici otkrivaju veze između zatvora i Hospitla milosrđa, dubrovačkog državnog nahodišta koje je, osim prihvata napuštene djece, imalo i funkciju rodilišta.⁴⁸ Troškovi različitih redarstvenih mjera i onih za suzbijanje nedozvoljene trgovine vinom namirivali su se iz troškova Dvora.⁴⁹ Rijetko se pojavljuju troškovi

⁴² *Soldatima* koji su u nosiljci (*in sedia*) odnijeli u hospital *Domus Christi* dvoje sudaca i kirurga 7. svibnja 1751. isplaćeno je 1:4 perpera (*Detta*, sv. 59, f. 9). Po nalogu sudaca, 3. travnja 1755. plaćena su 2 perpera za šest nosiljki koje su služile za prijevoz liječnika, kirurga, pisara i sudaca na Pile kako bi se pregledao leš djevojke (*ragazza*) (*Detta*, sv. 64, f. 8v).

⁴³ Ivan Denalić je 28. veljače 1774, po nalogu gospode sudaca, dobio 3:4 perpera za uhićenje Ivana Popovića s Brgata uz primjenu sile (*Detta*, sv. 78, f. 7).

⁴⁴ Za usluge liječenja više bolesnih zatvorenika i posebno za Šimu Jakobova koji je umro u tajnom zatvoru i Nikolu Kesoviju žena pokojnog brijača Antuna Pervani je u lipnju 1742. po nalogu Malog vijeća, dobila šest dukata (*Detta*, sv. 49, f. 14v). Zatvorski brijač Ivo Mattei dobio je 29. prosinca 1751. 40 perpera za usluge pružene zatvorenicima tijekom godine (*Detta*, sv. 59, f. 25). Po nalogu Malog vijeća, 26. prosinca 1752. Petru Aquila *špičaru* isplaćeno je 44:1 perpera za lijekove za zatvorenike za cijelu godinu (*Detta*, sv. 60, f. 26v).

⁴⁵ Po nalogu sudaca zatvorenica Ana Tomašević je dobila odjeću, obuću i pokrivač, za što je 4. siječnja 1782. plaćeno 30 perpera (*Detta*, sv. 82, f. 1).

⁴⁶ Po nalogu sudaca, za pokop kćeri Mande Šilić, koja je umrla u zatvoru, u svibnju 1776. plaćeno je 9 perpera. Za župnika 2 perpera, četvoricu svećenika 12 groša, za križ 6 groša, ženu koja je nosila križ 6 groša, grobare 24 groša i za *telu za lincul*, plahtu u koju se zamatalo tijelo, 30 groša (*Detta*, sv. 79, f. 17v).

⁴⁷ U veljači 1663. za uzdržavanje osam vještica isplaćuje se po 2 groša na dan, a za jednu groš na dan (*Detta*, sv. 13, f. 112). U troškovima ključara iz studenog 1663. spominje se pet vještica i još neka Magdalena, vještica s Pila, koju se uzdržava s grošem na dan (*Detta*, sv. 13, f. 133).

⁴⁸ Za jednomjesečni boravak određene žene u Hospitalu milosrđa isplaćeno je 5:2 perpera. U veljači je isplata uključena u troškove ključara. To bi značilo da je zatvorenica možda bila privremeno smještena u nahodišno rodilište. Za ženino uzdržavanje isplaćeno je još 3:2 perpera pa zatim još jedan perper. Primalja, *mamana*, dobila je 3:4 perpera (*Detta*, sv. 53, ff. 2, 4). Isplata za porod u Hospitalu milosrđa pojavljuje se još jednom iste godine. Po nalogu Malog vijeća, za ženu koja je rodila u Hospitalu milosrđa 4. svibnja 1746. isplaćeno je 2:6 perpera. Primalja je dobila 1:8 perpera (*Detta*, sv. 53, f. 8). O porodu u dubrovačkom nahodištu vidi: Rina Kralj-Brassard i Kristina Puljizević, »Porod iz nevolje: Skrb o trudnicama i roditeljama pri dubrovačkom nahodištu u drugoj polovici 18. stoljeća.« *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku* 51/1 (2013): 359-388.

⁴⁹ Troškovi pomoćnika koji su po nalogu Senata poslani u Trstenik, Obod i Vitaljinu da spriječe šverc vina, iznosili su 1748. godine 727:7 perpera (*Detta*, sv. 55, f. 2 a tergo). Zdur Bertuzzi koji je noću posjetio više trgovina zbog igara kartama, dobio je 1. siječnja 1791. 1:2 perpera (*Detta*, sv. 84, f. 120v).

naoružanja, kao u prosincu 1774. godine, kada je za naoružavanje državnih feluka potrošeno 2.039:3 perpera.⁵⁰ Ponešto se doznaje i o kretanju po Gradu i okolici. Ugledne osobe nosilo se u nosiljkama. Troškovi prijevoza članova Malog vijeća u nosiljkama, *in segetta*, uvršteni su u *Detta*, primjerice, u siječnju 1713. godine.⁵¹ Na državni trošak u nosiljci su se prevozili i nemoćni zatvorenici. Tako je jedna žena prenesena *in sedia* iz zatvora u hospital *Domus Christi*. Trošak od pet groša zabilježen je 29. listopada 1769. godine.⁵²

Popravci u Kneževu dvoru,⁵³ neki građevinski zahvati na drugim građevinama,⁵⁴ nabava namještaja i različitih rekvizita⁵⁵ podmirivali su se iz *Detta*. U troškovnicima Dvora bilježili su se troškovi nabave papira, tinte, pergamenta i knjiga potrebnih za rad državne uprave,⁵⁶ također i svijeća i ulja za rasvjetu. Čišćenje ulica od raznih nečistoća i leševa uginulih životinja,⁵⁷ osobito pred procesiju,⁵⁸ ili puno rjeđe, od snijega,⁵⁹ smatrali su se troškovima Kneževa dvora.

Svečanosti su bile praćene glazbom, a glazbena pratnja posebno se honorirala.⁶⁰ Troškovi za svečanosti obično su se bilježile u rubrike redovitih troškova, no

⁵⁰ *Detta*, sv. 78, f. 45v.

⁵¹ *Detta*, sv. 25, f. 1v.

⁵² *Detta*, sv. 74, f. 40v.

⁵³ Za popravak brave na vratima prostorije starog Senata 13. ožujka 1790. plaćeno je 1:6 perpera (*Detta*, sv. 84, f. 88).

⁵⁴ Ivo Rudenjak je izradio velike ljestve u badžaferu na Pločama i popravio čardak na koji će se smjestiti turski dvopek. Za rad je 5. studenog 1790. dobio 101:2 perpera (*Detta*, sv. 84, f. 112). Za popravak kazališta 25. studenog 1790. godine plaćeno je 1333:4 perpera (*Detta*, sv. 84, f. 113).

⁵⁵ Dvogled, *canochiale*, za stražara na Sv. Srđu plaćen je 15. travnja 1788. 3:9 perpera (*Detta*, sv. 84, f. 14).

⁵⁶ U troškovima za prosinac 1703. navedeni su iznosi za knjige i geografske karte koje su dane gospodi *zechierima* (*Detta*, sv. 22, f. 138).

⁵⁷ Za odnošenje u more konja koji je uginuo na Pločama isplaćen je 21. kolovoza 1747. godine 1 perper (*Detta*, sv. 54, f. 16v).

⁵⁸ Za uređenje ulice kojom treba proći procesija sa Svetom pelenicom 13. svibnja Denaliću je 1779. plaćeno 10 perpera (*Detta*, sv. 81, f. 16v).

⁵⁹ Dubrovnik je u siječnju 1792. zameo snijeg. Za čišćenje Straduna od snijega 21 *soldatu* je plaćeno 7 perpera, po 4 groša svakome. Zapovjednici Denalić i Filip dobili su po 12 groša. Pribor za čišćenje, lopate i drugo, plaćen je jedan perper (*Detta*, sv. 84, f. 170v).

⁶⁰ Za kompoziciju koja se pjevala na misi 3. veljače 1776. (blagdan Sv. Vlaha), Sebastijanu Nikoliću je plaćeno 5 perpera. Dva svećenika koji su je otpjevali dobila su 4 perpera, a druga dvojica, koji su pjevali muku Sv. Vlaha, dobili su 6:8 perpera (*Detta*, sv. 72, f. 4). O glazbi u Dubrovačkoj Republici vidi: Miho Demović, *Glazba i glazbenici u Dubrovačkoj Republici: od početka XI. do polovine XVII. stoljeća*. Zagreb: JAZU, Razred za glazbenu umjetnost i muzikologiju, 1981; Miho Demović, *Glazba i glazbenici u Dubrovačkoj Republici: od početka XVII. do prvog desetljeća XIX. stoljeća*. Zagreb: JAZU, Razred za glazbenu umjetnost i muzikologiju, 1989.

ponekad su stavljani i u izvanredne troškove. Visoki dodatni troškovi u travnju 1755. uključivali su i 833 perpera, isplaćenih 7. travnja 1755. za svečanosti prilikom ustoličenja sultana Osmana, sa slavljem i pucnjavom.⁶¹ Čašćenje uglednih gostiju i ugošćavanje posjetilaca iz Osmanskog Carstva (*taim*), ali i drugih, padalo je na teret Dvora. Kako bi se troškovi držali pod kontrolom, bilježile su se referentne nabavne cijene svijeća i slatkiša.⁶² Troškovi su mogli biti vrlo visoki. Primjerice, za čašćenje mletačkog dužda, koji je u lipnju 1693. godine bio na proputovanju za Levant potrošeno je više od tisuću perpera.⁶³ Biranim namirnicama, no mnogo skromnije, počašćen je pomorski kapetan 1766. godine.⁶⁴ Poklon se mogao i poslati na veću udaljenost, primjerice u Carigrad⁶⁵ ili u Italiju.⁶⁶ Častili su se i ugledni uzvanici u Dubrovniku. Pozvani propovjednik i članovi Malog vijeća uživali su u prstacima i kamenicama u ožujku, kada su te školjke najukusnije.⁶⁷

U *Detta* su se bilježili troškovi “poštanske službe”, tj. slanja glasnika i brodski prijevoz. Sredinom 17. stoljeća troškovi glasnika i broskog prijevoza, često filjugama, bilježili su se u zasebnoj knjižici, a iznos, koji je mogao biti dosta visok, naknadno se unosio u troškovnik Dvora.⁶⁸ Ako bi za takvog državnog posla brod bio oštećen, popravljao se na državni trošak, a pomorci su mogli

⁶¹ *Detta*, sv. 64, f. 7.

⁶² *Detta*, sv. 18, f. 1.

⁶³ Pored biranog mesa (*castrati, vitelle*) i peradi (kopuni, golubovi) ponudeni su slatkiši, između ostalog i marcipan, birana vina (malvasija), bademi, salata i cvijeće (*Detta*, sv. 20, f. 102v).

⁶⁴ Za 23 kutla malvasije, po 10 groša svako, potrošeno je ukupno 19:2 perpera, za četiri para kopuna 20 perpera, za jaja, *troicu* i *krivaju* (vrste grožđa) u šest škrinja ukupno 32:6 perpera, za 316 šipaka stavljenih u četiri škrinje po jedan i po groš svaki, ukupno 13 perpera, za lubenice i dinje 28:4 perpera. Troškovi prijevoza namirnica na galiju barkom s četiri čovjeka stajali su 1 perper, dok je Vodopić koji je pratio poklon također dobio perper. Zdur Đuro Bugarin dva je puta bio u Gružu da se pobrine za opremanje barke što mu je plaćen 1 perper. Troškovi triju nosiljki u kojima su se nosili vlastelini i kancelar iznosili su jedan perper. Poklone su nosila 24 *soldata* i za im je plaćeno 4:2 perpera (*Detta*, sv. 71, f. 28v).

⁶⁵ U srpnju 1705. godine starom kapidža-paši poslan je u Carigrad drveni kovčeg s kiticama cvijeća, za što je utrošeno 133:4 perpera, za drveni kovčeg 1:4 perpera, a 10 groša za *telu* za prekrivanje (*Detta*, sv. 24, f. 30).

⁶⁶ Po nalogu Malog vijeća, Ivanu Babiću je za dva psa, mužjaka i ženku koji su poslani u Italiju kardinalu Gian Francu Albani, 31. prosinca 1752. isplaćeno 30 perpera (*Detta*, sv. 60, f. 27).

⁶⁷ Za prijevoz kamenica i prstaca iz Gruža plaćeno je 3 perpera, za prijevoz iz Stona sa 6 ljudi, s *barkom*, 9. ožujka 1789. 7 perpera. Za kamenice poslane Malom vijeću i propovjedniku plaćeno je 25:6 perpera, a za prstace 15:2 perpera (*Detta*, sv. 84, f. 47v).

⁶⁸ U prosincu 1651. godine troškovi za glasnika i brodski prijevoz iznosili su 442:2 perpera. Svi ostali troškovi Dvora u tom mjesecu iznosili su 501:3 perpera (*Detta*, sv. 12, f. 259).

dobiti i posebnu nagradu.⁶⁹ Brzina prijenosa vijesti bila je nesumnjivo vrlo važna u diplomatskim i trgovačkim pitanjima. Najsvježije vijesti donosile su prednost. Često slanje državnih glasnika siguran je znak žive diplomatske aktivnosti koja se, osim nizanja odluka u vijećima ogleda i u troškovima Dvora. Kad bi se na dubrovačkim granicama pojavila zaraza, poduzimao se niz protukužnih mjera koje su provodili *kacamorti*.⁷⁰ Za podmirenje tih troškova posezalo se i u blagajnu *Detta*. Po nalogu Senata, iz blagajne troškova Dvora 30. listopada 1791. godine službenicima sanitata je plaćeno 1.666:8 perpera.⁷¹ Koncem 18. stoljeća u troškovnicima Dvora spominju se boginje. Za njihovo suzbijanje bili su zaduženi brijači, koji su za tu uslugu bili posebno plaćani iz *Detta*.⁷²

U zadnjoj četvrtini 18. stoljeća pojavljuju se troškovi sponzoriranja pokrštenika, žena i muškaraca koji su prelazili na katoličku vjeru. Potporu su mogli dobiti pojedinci ili redovničke zajednice koje su se brinule za pokrštenike. Tako je Frano Matov Gradi, tutor pokrštene Židovke,⁷³ dobivao 12 groša dnevno, počevši od 1. veljače 1776. godine. Prvi iznos od 151 perpera dobio je 31. svibnja 1776,⁷⁴ a zatim mu je novac obično isplaćivan tromjesečno.⁷⁵ Prethodno su, vjerojatno za istu Židovku redovnice Sv. Petra⁷⁶ dobile novac za odjeću i opremu pokrštenice i njezino uzdržavanje, ukupno 290:6 perpera.⁷⁷ Za uzdržavanje žene pravoslavne vjere (*šizmatike*) koja je željela prijeći na katoličanstvo redovnicama Sv. Marije

⁶⁹ Za izgubljenost stvari i štetu na brodu na povratku iz Barlette patron Antun Nikolin Casilari je 30. studenog 1791. dobio 132:12 dukata. Po odluci Senata, šestorica mornara i Antun dobili su i svaki po dva cekina. Ukupni iznos od 623:7 perpera zabilježen je u troškovima Dvora 29. studenog 1791. godine (*Detta*, sv. 84, f. 162v).

⁷⁰ Više o tim državnim zdravstvenim službenicima vidi u: Zlata Blažina-Tomić, *Kacamorti i kuga. Utemeljenje i razvoj zdravstvene službe u Dubrovniku*. Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2007.

⁷¹ *Detta*, sv. 84, f. 163.

⁷² Za odlazak u Župu zbog pojave boginja (*vajolo*) brijač Mato Sessa je 20. kolovoza 1777. dobio 29:8 perpera (*Detta*, sv. 80, f. 33v).

⁷³ Kratku priču o pokrštenoj Židovki donosi Vesna Miović, *Židovi Dubrovnika. Šetnja kroz prostor i vrijeme od ranih dana do danas*. Dubrovnik: Foto studio Placa, 2012: 62- 64. Više o dubrovačkoj židovskoj zajednici vidi: Vesna Miović, *Židovski geto u Dubrovačkoj Republici (1546-1808)*. Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2005; Vesna Miović, *Židovke u Dubrovačkoj Republici*. Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2013.

⁷⁴ *Detta*, sv. 79, f. 19.

⁷⁵ *Detta*, sv. 79, f. 29, 39.

⁷⁶ Zahvaljujem Mineli Fulurija koja me uputila na neobično spominjanje imena samostana čija je zgrada srušena u potresu.

⁷⁷ *Detta*, sv. 79, f. 8v.

od Kaštela 5. studenog 1776. godine plaćeno je 100 perpera.⁷⁸ U troškovima Kneževa dvora pojavljuju se i isplate mjesečne potpore za razne druge osobe. Obično su se takve isplate bilježile na kraju redovitih troškova, a mogle su sadržavati i petnaestak imena.⁷⁹ Iz zapisa u troškovnicima ne može se razabrati po kojim su kriterijima te osobe zaslužile državnu potporu. Nema sumnje da iza svake isplate stoji odluka odgovarajućeg državnog tijela, Malog vijeća ili Senata, pa bi se pregledom njihovih odluka moglo utvrditi o kakvim se zaslugama radi. Na popisu osoba koje je država podupirala u srpnju 1777. godine su Anica Vlahinja i Paula Car, obje u Hospitalu milosrđa. Na istom je popisu i Ivan Bonda *muto*, koji je dobio 15:6 perpera.⁸⁰ Anica Vlahinja na državni je trošak boravila u Hospitalu milosrđa u rujnu, listopadu i studenome 1777. godine.⁸¹ U prosincu 1777. godine mjesečnu su državnu potporu dobili Anica Vlahinja i Augustin Zamagna-Pozza, po četiri groša dnevno, te Ivan Bonda šest groša dnevno.⁸² Augustin Zamagna-Pozza i Ivan Bonda pokršteni su Židovi. Augustin-Savin Zamagna-Pozza (oko 1692-1782) dubrovački je Židov Izak Vita Levi Mandolfo, koji se krstio 1764. godine. Ivan-Batista (oko 1714-1784) se 1746. godine doselio u Dubrovnik i tada krstio. Pokrštenici su nosili prezimena svojih kumova, plemića, a ponekad i udvojeno prezime obojice kumova. Ivan je usvojio prezime Bonda-Gozze.⁸³

U svom preglednom proračunu Baro Bettera je *Detta* predstavio kao troškove unutarnje uprave i redarstva, doslovno gradske policije. Sadržaj koji se krije iza tog naslova neočekivano je širok i raznovrstan. Povećanjem broja zapisa, njihovim smanjenjem ili čak izostankom mali svakodnevni troškovi upućuju na odstupanje od uobičajenog, na posebne situacije. Nedovršena stranica zapisa o troškovima iz travnja 1667. na osobit način svjedoči o potresu. Zadnji je upisan 5. travnja, dan prije Velike trešnje, honorar od ukupno 4 groša, isplaćeni dvojici kurira u Konavlima.⁸⁴ Svezak je zatim zatvoren i spremljen. Neoštećen je “preživio” potres i požar koji je uslijedio, no prazne stranice nisu dalje korištene. Svezak *Detta* prati i posljednje izdisaje Republike. Pod naslovom

⁷⁸ *Detta*, sv. 79, f. 39.

⁷⁹ U siječnju 1779. godine bilo ih je 16 s različitim dnevnim iznosima od 2, 3, 4 ili 6 groša. Među njima je 11 žena, jedna djevojčica Vlahinja, jedan neofit i *muto* Bonda (*Detta*, sv. 81, f. 3).

⁸⁰ *Detta*, sv. 80, f. 30v.

⁸¹ *Detta*, sv. 80, f. 37v, 40, 43v.

⁸² *Detta*, sv. 80, f. 24.

⁸³ Nenad Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika, 3. Vlasteoski rodovi (M-Z)*. Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2012: 381.

⁸⁴ *Detta*, sv. 13, f. 169v.

Spese di Gennaro 1808 zabilježeno je nekoliko isplata u siječnju 1808. godine.⁸⁵ Započet je novi svezak iako je u prethodnoj knjizi s upisima od 1804. do 1807. godine ostala gotovo trećina praznih stranica. Zadnji su upisani troškovi za kurire i najam broda, papir i tintu, odjeću kapetana zdura, plaće i honorar vicekancelaru, *soldatu* i župskom knezu, potpora jednoj uzdržavanoj osobi i isplate svećenicima za blagoslov i mise.⁸⁶

Godišnja i sezonska kretanja troškova

Troškovi Dvora ne mogu se kontinuirano pratiti od 16. do 19. stoljeća jer je sačuvano samo nekoliko svezaka *Detta* iz najranijeg razdoblja. Ima više praznina i u kasnijem razdoblju. Iz podataka se ipak mogu čitati osnovni trendovi kretanja manjih državnih troškova (tablica 1, grafikon 1). Podaci o troškovima Dvora s kraja 18. stoljeća, o kojima nisu sačuvani svesci *Detta*, procijenjeni su prema odlukama Senata koji je određivao iznos za pokriće tih troškova. U drugom desetljeću 17. stoljeća točni iznosi troškova Dvora preuzeti su iz sv. 1 *Diversa di Tesoria (Diversa Tesariorum)*.⁸⁷ Troškovi su se bilježili u perperima i grošima, iznosi navedeni u dukatima redovito su se pretvarali u perpere, a rijetko se pojavljuju i najmanje novčane jedinice folari. Radi jednostavnosti bilježenja i izračuna, u tablici su navedeni samo perperi, a isključene manje novčane jedinice.

⁸⁵ *Detta*, sv. 92.

⁸⁶ Kapelanima katedrale plaćeno je 5. siječnja 1808. godine 7 dukata za blagoslov. Pavlu Hajtiloviću je, po nalogu Caboge, 8. siječnja 1808. isplaćeno 180 dukata za 200 fjorina za najam austrijske *bracere* koja je Cabogu trebala prevesti u Rijeku. Fjorin je vrijedio 36 groša. Kuririma u Bosni Jakovu Pavliću i Niku Barovu plaćeno je 9. siječnja 1808. za slamu i druge troškove 29 dukata. Antun Čingrija je za papir i crnilo 10. siječnja 1808. dobio 9 dukata, odnosno 30 perpera. Kapetan zdura Antun B. je, po nalogu Caboge, za odijelo dobio 205:36 dukata, a za izradu i troškove po računu koji je donio još 50 dukata. Marija Katarina je dobila 10:3 dukata za tekući mjesec. Dnevno uzdržavanje iznosilo je 19 groša. Mato Nikolin Saraca, koji je postavljen za kneza u Župi, dobio je 17. siječnja 1808. godine 93 dukata. Za mise u Sv. Vlahu i drugo svećeniku Petru je plaćeno najprije 18:24 a zatim i 1:24 dukata. Za boravak na Brgatu od 1. studenog do konca siječnja *soldatu* Vicku Marinovom plaćena su po 2 groša dnevno. Ukupno je 23. siječnja 1808. plaćeno 4:24 dukata. Austrijancu, patronu Boniću je 25. siječnja 1808. Pavao Hajtilović platio 70 dukata. Vicekancelaru u Konavlima, Matu Lazareviću plaćeno je 27. siječnja 1808, za razdoblje od 23. studenog 1807. do 21. siječnja 1808, po dukat dnevno i još 3 dukata za dolazak i odlazak sa službe, ukupno 63 dukata. Po nalogu Malog vijeća, Pavlu su 28. siječnja 1808. za boravak u Bosni plaćena 2 dukata. Kapetanu Jakovu Kopanici, koji je poslan s državnim pismima, 28. siječnja 1808. isplaćen je ostatak od 46:9 dukata. Prethodno je već dobio 90 dukata. Ukupni iznos za uslugu bio je 136:9 dukata (*Detta*, sv. 92).

⁸⁷ *Diversa di Tesorieri*, ser. 49, sv. 1, f. 22 (DAD).

Tablica 1. Mjesečna distribucija troškova Dvora kneza Dubrovačke Republike (*Detta*) od 1543. do 1807. godine (u perperima)

Godina	Mjesec												Ukupno
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	
1543	185	162	165	217	344	179	234	247	175	257	308	242	2.715
1544	195	124	183	186	182	304	185	138	164	217	214	245	2.337
1545	214	170	244	210	187	289	290	198	187	243	169	257	2.658
1546	246	140	316	240	271	346	290	266	257	274	241	327	3.214
1547	257	179	344	207	360	160	245	162	200	227	197	229	2.767
1548	240	123	171	123	174	289	230	199	119	164	326	253	2.411
1549	272	190	209	268	178	182	304	241	128	1.972*
1576	561	357	388	597	731	472	616	611	397	322	473	715	6.240
1577	316	632	575	608	352	609	654	644	481	2238	444	585	8.138
1578	590	474	444	590	533	588	598	472	256	407	617	906	6.475
1579	825	800	708	570	835	605	641	855	584	671	681	770	8.545
1580	423	485	327	393	546	417	354	297	339	394	417	458	4.850
1581	609	734	538	942	542	484	663	775	496	633	575	1042	8.033
1582	676	688	475	522	460	499	590	355	402	518	399	735	6.319
1583	652	891	474	975	574	475	298	338	321	308	363	713	6.382
1610	4.427
1611	6.029
1612	5.165
1613	5.274
1614	5.194
1615	4.772
1616	4.135
1617	7.394
1618	8.236
1619	6.102
1640	393	339	514	507	518	708	1150	444	419	375	258	1.293	6.918
1641	460	478	687	518	924	921	655	313	412	303	440	1.236	7.347
1642	610	354	515	1.091	519	671	395	445	320	359	700	1.489	7.468
1643	800	574	332	579	382	374	375	406	233	274	391	1.092	5.812
1644	346	391	381	470	532	611	414	243	183	224	280	1.738	5.813
1645	308	387	528	474	459	571	284	546	299	329	314	758	5.257

Godina	Mjesec												Ukupno
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	
1646	514	320	328	521	428	529	291	447	392	264	420	1.010	5.464
1647	488	377	452	471	412	575	314	456	231	216	228	718	4.938
1648	388	540	339	373	279	329	451	289	193	312	275	764	4.532
1649	566	350	314	331	303	552	406	379	290	226	360	862	4.939
1650	457	603	365	287	326	334	325	431	329	296	695	676	5.124
1651	603	470	502	402	897	935	538	806	306	214	370	1.136	7.179
1652	642	324	389	265	323	335	424	295	360	248	261	772	4.638
1653	571	592	571	628	432	510	643	401	337	315	391	1068	6.459
1654	665	352	367	474	606	655	713	988	652	538	977	1677	8.664
1655	564	495	648	593	536	673	602	628	375	421	389	677	6.601
1656
1657	445	534	590	467	498	996	623	597	625	430	479	1.230	7.514
1658	636	500	655	632	548	711	585	631	418	728	535	933	7.512
1659	926	845	470	822	685	690	553	991	354	572	414	978	8.300
1660	865	423	427	454	726	405	654	483	567	518	415	889	6.826
1661	608	669	501	570	570	769	876	622	314	494	421	1.105	7.519
1662
1663	528	459	659	762	777	1.044	801	449	389	352	701	651	7.572
1664
1665	866	1.046	727	835	916	1.569	1.281	735	734	622	601	1.052	10.984
1666	743	1.064	753	918	814	831	579	740	736	869	641	1.199	9.887
1667	633	704	382	1.719*
1668
1669	402	379	691	406	210	533	629	3.250*
1670	454	274	221	261	344	456	274	439	295	358	450	437	4.263
1671	508	392	392	290	605	244	340	553	267	271	329	636	4.826
1672	552	261	424	336	210	486	353	411	315	373	221	575	4.517
1673	524	365	569	398	534	690	348	361	361	245	330	597	5.322
1674	479	408	253	603	414	416	386	529	338	225	396	547	4.994
1675	445	609	651	728	301	343	419	386	298	312	344	477	5.313
1676	469	321	328	393	376	461	625	417	302	275	313	512	4.792
1677	605	270	359	430	298	407	308	433	455	473	450	415	4.903
1678	1.192	940	639	870	861	784	694	621	685	601	542	867	9.296
1679	621	567	430	373	608	490	415	446	382	248	351	1.325	6.256

Godina	Mjesec												Ukupno
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	
1680	251	314	385	456	608	497	244	407	257	239	284	736	4.678
1681	467	387	465	786	284	234	359	312	464	239	410	606	5.013
1682	547	398	328	317	377	432	305	326	370	294	500	577	4.771
1683	410	216	300	337	285	273	471	278	288	285	278	588	4.009
1684	295	296	420	504	388	930	760	544	543	306	312	784	6.082
1685	530	272	505	547	645	376	444	316	182	165	255	1.132	5.369
1686	908	598	410	595	464	743	477	838	479	378	334	1.427	7.651
1687	411	940	453	890	774	478	420	434	998	548	717	1.151	8.214
1688	478	494	551	628	704	746	799	712	719	1.527	987	970	9.315
1689	1.207	1.357	825	685	744	659	992	463	1.807	527	797	952	10.615
1690	597	790	1.056	479	426	1.594	633	637	301	1.104	1.338	1.208	10.163
1691	1.069	917	704	822	853	674	1.074	723	495	680	1.137	1.445	10.593
1692	642	806	719	1.176	1.052	779	664	732	606	1.554	695	1.589	11.014
1693	366	666	611	798	847	2.045	397	2.155	820	400	424	1.748	11.277
1694	401	882	823	890	854	775	374	853	240	624	414	1.433	8.568
1695	504	829	843	645	868	404	708	475	469	343	425	1.660	8.177
1696	435	545	455	532	405	321	451	594	350	295	341	1.145	5.869
1697	527	664	422	654	566	555	569	301	281	364	834	1.221	6.958
1698	508	647	577	318	709	492	417	349	609	567	509	1.265	6.967
1699	470	706	525	581	607	393	518	376	373	460	838	1.144	6.991
1700	531	801	329	660	478	468	366	277	279	300	397	1.296	6.182
1701	506	642	788	458	1.109	402	431	368	379	279	437	1.356	7.155
1702	369	1.025	433	554	384	426	511	412	451	415	631	1.076	6.687
1703	397	707	425	598	442	314	325	241	571	324	227	1.203	5.774
1704	489	428	426	516	462	398	716	625	319	180	380	844	5.783
1705	277	613	292	352	465	304	506	474	339	295	306	1.063	5.286
1706	532	752	342	550	466	477	912	329	170	318	502	925	6.275
1707	443	592	278	430	665	520	393	696	439	296	261	933	5.946
1708	316	622	759	454	553	1.070	338	405	269	278	551	1.809	7.424
1709	465	869	1.001	644	954	515	352	503	256	577	512	1.027	7.675
1710	521	553	463	395	344	314	458	528	359	397	557	1.003	5.892
1711	319	525	665	540	413	438	640	541	350	365	448	1.413	6.657
1712	553	856	704	391	805	372	598	868	477	734	375	962	7.695
1713	427	659	390	520	361	523	382	678	602	497	319	1.169	6.327

Godina	Mjesec												Ukupno
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	
1714	402	688	394	345	496	1.749	308	409	289	996	396	1.533	8.605
1715	393	573	763	484	583	624	800	537	415	269	639	1.353	7.433
1716	779	775	870	639	640	1.058	960	554	607	342	502	1.380	9.100
1717	445	970	513	580	393	545	521	456	637	372	727	1.130	7.289
1718	305	774	313	426	267	697	669	406	458	724	455	1.421	6.915
1719	440	920	410	751	786	657	431	469	343	234	212	1.036	6.689
1720
1721	300	927	542	400	280	531	323	738	434	173	645	1.389	6.682
1722	447	1.016	624	686	268	921	822	872	242	316	263	1.227	7.704
1723	286	896	613	539	333	440	399	715	392	314	243	1.224	6.394
1724	444	759	376	442	453	233	454	556	346	375	187	1.054	5.679
1725	511	823	610	365	336	450	461	735	535	229	452	1.027	6.534
1726	293	1.064	298	352	362	458	643	392	321	414	331	1.139	6.067
1727	505	1.023	504	361	513	615	497	825	306	480	371	1.660	7.660
1728	585	741	982	312	326	358	454	744	252	696	265	1.453	7.378
1729	277	799	498	413	190	710	496	342	235	360	501	1.696	6.517
1730	412	730	280	566	317	616	348	443	617	380	1.409	1.184	7.302
1731	367	709	900	775	425	383	511	469	268	277	373	1.031	6.488
1732	379	645	736	506	368	260	679	614	240	194	365	858	5.844
1733	621	905	214	520	539	265	1.039	329	444	321	472	858	6.528
1734	418	697	234	683	453	875	1.199	697	377	288	312	1.344	7.577
1735	375	870	200	379	450	340	468	604	206	654	535	1.235	6.316
1736	425	781	427	359	758	396	798	710	466	273	490	1.067	6.950
1737	601	953	478	527	652	458	761	575	440	460	677	960	7.542
1738	520	1.002	1.528	1.731	1.193	925	737	783	525	822	560	1.424	11.366
1739	510	1.139	561	684	926	885	965	1.213	401	914	911	2.250	11.359
1740	523	795	463	808	631	648	614	1036	463	432	578	1.124	8.115
1741	443	1.016	917	469	327	583	817	907	343	702	703	2.159	9.386
1742	547	914	585	372	661	510	664	1.094	416	355	409	1.373	7.900
1743	1.040	1.160	439	1.228	641	984	721	476	505	299	671	1.486	9.650
1744	338	1.102	239	320	327	441	523	858	368	414	447	1.008	6.385
1745	381	852	349	456	624	829	762	657	464	382	151	1.212	7.119
1746	609	1.211	503	510	677	502	535	438	418	266	294	925	6.888
1747	381	1.089	448	281	681	108	932	564	690	1.509	1.191	1.263	9.437

Godina	Mjesec												Ukupno
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	
1782	1.206	2.462	2.125	2.499	2.291	2.793	3.799	2.637	1.086	827	1.718	5.228	28.671
1783	3.267	3.818	3.325	3.308	2.970	3.099	6.102	3.656	4.904	2.571	1.138	9.451	47.609
1784	2.195	3.190	3.046	2.267	1.541	1.364	1.864	1.960	1.382	1.530	1.641	4.062	26.042
1785	3.345	4.333	3.658	2.301	4.161	5.737	5.456	3.272	1.546	1.794	1.549	6.671	43.823
1786	3.365	4.659	3.610	2.296	3.692	2.002	1.814	3.183	3.716	2.468	1.238	2.742	34.785
1787	2.416	2.831	1.549	2.686	2.951	3.740	3.156	4.094	2.352	1.893	2.230	6.055	35.953
1788	5.037	4.590	5.389	6.304	4.410	6.054	4.913	6.268	2.941	3.430	3.429	8.618	61.383
1789	3.032	4.228	2.931	3.376	3.231	2.380	2.545	3.280	2.455	3.210	1.796	13.256	45.720
1790	2.848	5.575	3.734	2.875	2.418	4.468	4.329	3.268	2.627	1.766	7.389	4.190	45.487
1791	1.694	3.633	3.771	2.299	2.808	2.625	3.162	2.029	1.211	3.910	4.175	7.087	38.404
1792	3.015	4.478	2.478	2.803	1.760	3.503	2.355	3.194	2.186	2.510	972	5.943	35.197
1793	2.716	3.729	2.205	2.591	6.433	5.804	3.543	5.911	1.319	2.344	1.392	5.593	43.580
1794	2.630	3.652	2.529	2.774	2.090	2.414	2.564	2.900	2.899	1.512	3.379	5.361	34.704
1795	2.494	3.341	3.517	5.528	4.466	2.252	3.753	3.943	2.632	1.491	1.690	5.166	40.273
1796	4.004	5.384	2.335	1.425	2.821	2.717	2.788	3.591	5.248	2.294	5.064	7.756	45.427
1797	2.667	5.203	3.683	4.019	3.640	4.099	4.395	4.604	1.271	13.231	4.005	8.236	59.053
1798	2.645	7.709	5.302	3.622	3.457	3.471	9.021	4.199	1.608	5.430	8.142	5.778	60.384
1799	7.169	9.392	6.486	8.240	3.873	5.430	15.596	6.916	7.538	12.138	28.311	10.549	121.638
1800	16.694	10.147	6.843	4.976	4.631	3.366	4.957	4.777	5.461	3.083	4.965	8.189	78.809
1801	4.156	11.031	3.773	4.467	4.236	4.966	4.322	5.725	1.503	3.470	2.205	4.829	54.683
1802	2.412	7.938	3.652	2.769	3.457	4.317	5.190	7.227	5.120	3.353	3.338	6.905	55.678
1803	4.686	11.933	4.586	1.999	6.315	5.044	4.072	4.796	3.634	5.237	4.219	5.620	62.141
1804	7.018	5.698	11.977	6.172	5.465	7.273	4.473	6.831	3.681	3.408	3.612	8.395	74.003
1805	5.425	6.701	11.475	4.959	7.058	2.686	4.080	4.438	7.154	2.548	1.970	6.736	65.230
1806	6.934	8.587	7.472	4.279	5.184	1.971	2.646	(ukupno za četiri mjeseca 4.560)				6.479	48.112
1807	3.088	6.336	2.080	4.791	3.276	2.098	7.506	9.570	2.818	3.643	2.738	9.874	57.818

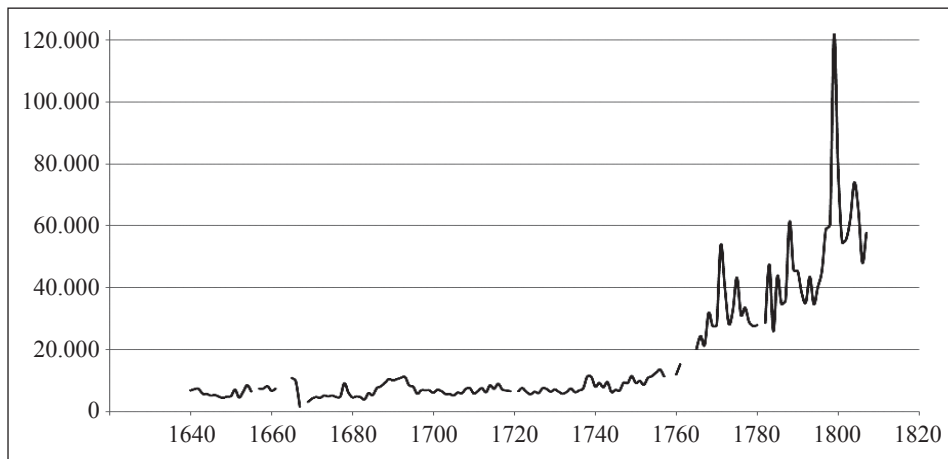
Izvor: *Delta; Diversa di Tesorieri*, ser. 49, sv. 1; *Con. Rog.* ser. 3, sv. 187, 188, 189.

*nepotpun zbroj

Napomena: U uglatim je zagradama procjena troškova Dvora prema iznosu koji je Senat namijenio za njihovo pokriće.

Takvim postupkom mjesečni troškovi vrlo su blago podcijenjeni. Maksimalna godišnja greška može iznositi 11:11 perpera. Troškovi za lovne ptice, koji su godišnje iznosili od oko 100 do oko 500 perpera zasebno su bilježeni i ovdje nisu prikazani.

Grafikon 1. Troškovi Dvora kneza Dubrovačke Republike (*Detta*) od 1640. do 1807. godine (u perperima)

Izvor: *Detta*; *Con. Rog.* ser. 3, sv. 187, 188, 189.

Od druge polovice 16. stoljeća do polovice 17. stoljeća troškovi uglavnom osciliraju između 4.000 i 8.000 perpera godišnje. U tom razdoblju niskom razinom troškova ističu se dvije godine prije potresa, 1665. i 1666. Troškovi Dvora ponovo dosežu peteroznamenaste iznose u petogodišnjem razdoblju od 1689. do 1693. godine. Sredinom 18. stoljeća uočava se polagani rast troškova, koji u drugoj polovici 18. stoljeća redovito prelaze 10.000 perpera godišnje. U zadnjoj trećini 18. stoljeća troškovi se redovito penju iznad 20.000 perpera godišnje, a u zadnjoj četvrtini tek su izuzetno ispod 30.000 perpera godišnje. Od 1795. nijedne godine troškovi nisu manji od 40.000 perpera. Prosječni godišnji troškovi Dvora od četrdesetih godina 17. stoljeća, a sličan iznos vrijedi i za mali uzorak iz druge polovice 16. stoljeća pa sve do kasnih tridesetih godina 18. stoljeća, iznosili su oko 6.800 perpera. Četrdesetih i pedesetih godina 18. stoljeća prosječni godišnji troškovi rastu na oko 9.800 perpera. Za sljedeća dva desetljeća penju se na oko 30.000 perpera godišnje, dok u posljednjih četvrt stoljeća trajanja Republike prosječni godišnji troškovi Dvora prelaze 50.000 perpera.

Brojke treba tumačiti oprezno, imajući u vidu određene promjene u sadržaju troškova i inflaciju, koja je posebno uočljiva koncem 18. stoljeća. Rast cijena u zadnjem desetljeću 18. stoljeća zgodno je pogledati na primjeru troškova odijevanja zatvorenika, jer su to uvijek isti odjevni predmeti, a točno su navedeni količina i vrsta materijala i troškovi izrade (tablice 2 i 3). Dugogodišnji zatvorenici, kao što su to bili Anica Toraljunova i Frano Pavić, jednom godišnje su dobivali

odjeću, obuću i slamaricu. Odjeću i obuću mogli su dobiti i izgnanici,⁸⁸ a odjeća je po potrebi dijeljena i dezarterima koje su smještali u tvrđave.⁸⁹

Tablica 2. Troškovi odjeće i opreme za zatvorenika Frana Pavića iz 1788, 1790, 1792. i 1793. godine

Odjeća i oprema zatvorenika	Godina			
	1788	1790	1792	1793
12 lakata samorodice (raše)	14 (po 14 groša za lakat)	14 (po 14 groša za lakat)	15:6 (po 15,5 groša za lakat)	18 (po 18 groša za lakat)
15 lakata tele za <i>fudru</i> za hlače i košulju	5 (po 5 groša za lakat)	5 (po 4 groša za lakat)	6:10 (po 5,5 groša za lakat)	7:6 (po 6 groša za lakat)
konac, kudjelja, puce (<i>bottoni</i>) i izrada	2:6	2:10	2:10	2:10
18 lakata tele za dvije košulje	10:6 (po 7 groša za lakat)	10:6 (po 7 groša za lakat)	12 (po 8 groša za lakat)	12 (po 8 groša za lakat)
izrada košulja	2:4	2	2	2:6
16 lakata tele za slamaricu	5:4 (po 4 groša za lakat)	5:4 (po 4 groša za lakat)	7:4 (po 5,5 groša za lakat)	8 (po 6 groša za lakat)
konac, slama i izrada	1:4	1:8	1:10	2
<i>beretta</i>	0:10	1:1	1:4	1:4
<i>calze</i>	2:11	3	6:11	3:5
papuče	3:2	3:6		3:10
pokrivač	9:2	8:9	11:9	13:4
<i>Ukupno</i>	57:1	57:10	68:4	74:9
Indeksi troškova	100	101	120	131

Izvor: *Detta*, sv. 84, f. 4v, 81, 171-171v, 214.

Napomena: Troškovi su navedeni u perperima i grošima (jedan perper ima 12 groša). U zagradama je navedena jedinična cijena tkanine u grošima.

⁸⁸ Prije izгона početkom 1792. godine Boško Pasarić je dobio novu odjeću i obuću kakvu su dobivali i dugotrajni zatvorenici, vrijednu 47:4 perpera (*Detta*, sv. 84, f. 173).

⁸⁹ Po nalogu Malog vijeća, za jednog zatvorenog dezartera 16. siječnja 1766. utrošeno je 10 lakata tkanine vrijedne 10 groša lakat, ukupno 8:1 perpera, 11 lakata *tele*, po 4 groša lakat, ukupno 3:8 perpera, i za izradu hlača, košulje, za kudjelju i konac ukupno 2:1 perper (*Detta*, sv. 71, f. 1v). Za tri pokrivača namijenjena dezarterima u Bokaru plaćeno je 25. listopada 1765. godine 27:6 perpera (*Detta*, sv. 70, f. 35v).

Tablica 3. Troškovi odjeće i opreme za zatvorenicu Anicu Toraljunovu iz 1788, 1790, 1792. i 1793. godine

Odjeća i oprema zatvorenice	Godina			
	1788	1790	1792	1793
15 lakata samorodice za suknju i košulju	17:6 (po 14 groša za lakat)	17:6 (po 14 groša za lakat)	19:4 (po 15,5 groša za lakat)	22:6 (po 18 groša za lakat)
7 lakata tele za postavu, <i>fudru</i>	2:4 (po 4 groša za lakat)	2:4 (po 4 groša za lakat)	3:2 (po 5,5 groša za lakat)	3:6 (po 6 groša za lakat)
kudjelja, konac, spone i izrada	2	2:6	2:6	2:10
8 lakata tele za dvije košulje	8	4:8 (po 7 groša za lakat)	5:4 (po 8 groša za lakat)	5:4 (po 8 groša za lakat)
10 lakata tele za skute		3:4 (po 4 groša za lakat)	4:7 (po 5,5 groša za lakat)	5 (po 6 groša za lakat)
konac, kudjelja i izrada	1:10	2	2	2:6
16 lakata tele za slamaricu	21:7	5:4 (po 4 groša za lakat)	7:4 (po 5,5 groša za lakat)	8 (po 6 groša za lakat)
slama, konac i izrada		1:8	1:10	2
<i>calze</i>		3	6:3	3:3
papuče		3		3:6
pokrivač		8:9	11:9	13:4
<i>Ukupno</i>	53:3	54:1	64:1	71:9
Indeksi troškova	100	102	120	135

Izvor: *Detta*, sv. 84, f. 4v, 81, 171-171v, 214v.

Napomena: Troškovi su navedeni u perperima i grošima (jedan perper ima 12 groša). U zagradama je navedena jedinična cijena tkanine u grošima.

Mogu se naslutiti uzroci naglog rasta ili pada troškova Dvora u nekim razdobljima. Mjere štednje Senata, provedene 1670. godine, vjerojatno su utjecale na smanjenje troškova Dvora u nekoliko sljedećih godina.⁹⁰ Mletačka blokada

⁹⁰ Vinko Foretić, *Povijest Dubrovnika, II. Od 1526. do 1808.* Zagreb: Nakladni zavod MH, 1980. Reprinti Naklade Stih, interno izdanje, tisak kolovoz 2006: 213.

Dubrovnika i Gruža, pljačkanje Pelješca i Lopuda mogli su potaknuti rast troškova 1617. godine.⁹¹ Sukob sa zapovjednikom ruske flote na Sredozemlju, grofom Orlovim, koji je proglasio dubrovačko brodovlje neprijateljskim, naredio pljenidbu i prijetio blokadom Grada,⁹² odražava se u gotovo udvostručenim ukupnim troškovima Dvora 1771. godine. Te su godine izrazito visoki dodatni troškovi.⁹³ Ponekad su ukupne troškove povećavali neki točno određeni izdaci. Na lagani rast troškova 1761. godine utjecali su visoki dodatni troškovi u svibnju, kada je za nova stakla (*vetriate nove*) u Kneževu dvoru u svibnju potrošeno 308:4 dukata⁹⁴ i u prosincu 349 dukata za *noti Dolzignoti* (osobe iz Ulcinja).⁹⁵

Od polovice 17. stoljeća sezonsko kretanje troškova Dvora se ustalilo, tako da su najveći troškovi obično bili u prosincu i lipnju, rjeđe srpnju i veljači. Potonji su vezani uz troškove proslave dubrovačkog *Parca*. Neobično niski troškovi u veljači 1763. od samo 186:3 perpera, dok su primjerice 1761. godine u veljači iznosili 1.215:10 perpera a 1765. godine 1.582:10 perpera, posljedica su izostanka troškova vezanih uz *festu* Svetog Vlaha.⁹⁶ Dubrovačku Republiku tada je potresala kriza vlasti. U studenom i prosincu 1762. godine nije izabran knez, Senat se nije sastajao, a u siječnju 1763. ustanovljena je privremena vlast. Sukobi vlastele nisu se odrazili na život puka ni na upravu u drugim dijelovima Dubrovačke Republike.⁹⁷

⁹¹ V. Foretić, *Povijest Dubrovnika, II*: 87-89.

⁹² V. Foretić, *Povijest Dubrovnika, II*: 256-268; Nenad Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika, 1. Korijeni struktura i razvoj dubrovačkog plemstva*. Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2011: 287.

⁹³ Visoki dodatni troškovi u lipnju 1771. godine, 5.479:4 perpera, uključuju više troškova za slanje pisama, visoke novčane iznose za konzula Bonellija u Barletti, dva puta po 758:4 perpera, i poklone (*Detta*, sv. 76, f. 22v-23v). Visoki dodatni troškovi u srpnju od 4.969:4 perpera uključuju troškove za slanja pisama i osoba i njihov boravak u Barletti, Rijeci i Carigradu. Primjerice, kapetanu Luki Fiskoviću plaćeno je 699:8 perpera za prijevoz do Barlette četrdeset građana Livorna, *nazionali di Livorno*, koje su uhitili Rusi, *Moscoviti*. Iznos je pokrivaio troškove za brod, 18 članova posade i hranu (*Detta*, sv. 76, ff. 27, 27v). Visoki dodatni troškovi u kolovozu od 3.602:9 perpera uključuju slanje pisama i ljudi u Rijeku, Zadar, Albaniju, Kotor, Beč i Veneciju (*Detta*, sv. 76, f. 32-32v). Visoki dodatni troškovi u listopadu od 3.638:8 perpera uključuju slanje pisama, prijevoz i boravak osoba u Albaniji, Rijeci, Zadru i Korčuli (*Detta*, sv. 76, f. 40-40v).

⁹⁴ *Detta*, sv. 68, f. 13v.

⁹⁵ *Detta*, sv. 68, f. 36v.

⁹⁶ *Detta*, sv. 69, f. 3v-4v.

⁹⁷ V. Foretić, *Povijest Dubrovnika, II*: 241, 244.

Pokriće troškova Dvora

Kao kod izdataka za rad državnog nahodišta,⁹⁸ Senat je određivao iznose i izvore za pokriće troškova Dvora. Odluke o obročnoj dodjeli sredstava, kako se vidi na primjerima s konca 18. stoljeća, donosile su se većinom u prvoj polovici godine (tablica 4). U rujnu i listopadu, što se djelomice poklapa s vremenom zatišja u državnim poslovima,⁹⁹ rijetko su se dodjeljivala sredstva za potrebe *Detta*. U tu se blagajnu slijevao dio prihoda od gabele vina.¹⁰⁰ Krajem 18. i početkom 19. stoljeća s druge strane sveska *Detta* bilježeni su primici za potrebe troškova Dvora.¹⁰¹ Senat je tijekom 1791. godine za *Detta* ukupno odredio 11.000 dukata. U siječnju, veljači i ožujku 1791. godine određeno je po tisuću dukata koje je trebalo namaknuti iz pomorske blagajne. Prijenos sredstava nekad se bilježio na sam dan odluke, a nekad dan ili dva kasnije. Primjerice, odluku o opskrbi (*provista*) za ožujak Senat je donio na sjednici od 19. ožujka 1791, dok je upis prijensa u troškovnik Dvora zabilježen 21. ožujka 1791. godine.¹⁰² Troškovi Dvora u travnju 1791. trebali su biti namireni iz pomorske blagajne, a zatim je ta sredstva trebalo vratiti iz blagajne konzulata na Levantu.¹⁰³ U svibnju i lipnju 1791. troškovi Dvora namireni su izravno iz blagajne konzulata na Levantu.¹⁰⁴ Izvor sredstava za dvije opskrbe Senata za troškove Dvora u kolovozu 1791. bila je blagajna harača.¹⁰⁵ U prosincu je dvije tisuće dukata za potrebe troškova Dvora namireno iz blagajne namijenjene za plaće *soldata*.¹⁰⁶ Osim manjih vlastitih prihoda i prijensa ostatka iz prethodne godine, troškovi Dvora su se, prema odlukama

⁹⁸ R. Kralj-Brassard, *Djeca milosrđa*: 72-74.

⁹⁹ Zbog berbe i jematve vlastela je izbivala iz grada u kolovozu i rujnu. Usp. Nella Lonza, »Izborni postupak Dubrovačke Republike.« *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku* 38 (2000): 12; N. Lonza, *Kazalište vlasti*: 392.

¹⁰⁰ Kupac gabele vina trebao je svaka tri mjeseca uplaćivati jednu trećinu u državnu blagajnu (*tesoria*), a dvije trećine u *Detta* (*Detta*, sv. 83, f. IIv). Ukupni iznos gabele vina za 1783. godinu bio je 5.926:32 dukata. Dvije trećine koje se mjesečno uplaćuju u *Detta* iznose 1097:6 perpera, odnosno 329:10 dukata. Za 1784. godinu mjesečno se od gabele vina za troškove Dvora isplaćivalo 305 dukata, 1785. je mjesečni iznos bio 300 dukata, 1786. je bio 296:33 dukata i 1787. godine 302:30 dukata (*Detta*, sv. 83, f. IIIv).

¹⁰¹ Po odluci Malog vijeća od 3. siječnja 1781, na poledini je trebalo pisati troškove, naplate, iznos opskrbe Senata, prihod gabele vina i druge primitke (*Detta*, sv. 83, f. Iv).

¹⁰² *Acta Consilii Rogatorum* (dalje: *Con. Rog.*) ser. 3, sv. 198, f. 56, 56v (DAD); *Detta*, sv. 84, f. 3v, 4 a tergo.

¹⁰³ *Con. Rog.* sv. 198, f. 79.

¹⁰⁴ *Con. Rog.* sv. 198, f. 109v, 132.

¹⁰⁵ *Con. Rog.* sv. 198, f. 166, 172v.

¹⁰⁶ *Con. Rog.* sv. 198, f. 224v.

Tablica 4. Mjesečna distribucija sredstava opskrbe Senata za *Detta* od 1793. do 1800. godine (u dukatima)

Godina	Mjesec												Ukupno
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	
1793	1.000	-	2.000	-	1.000	2.000	1.500	2.000; 1.000	-	-	-	1.200	11.700
1794	1.000	-	2.000	-	1.000	-	2.000	2.000	-	-	-	1.500; 800	10.300
1795	1.500	-	1.500	1.500	1.500	-	1.300	2.000	-	-	-	2.500	11.800
1796	1.000	2.000	-	2.000	-	1.500	-	2.000	-	-	3.000	2.000	13.500
1797	2.000	-	-	2.500	-	-	-	8.000	-	2.000	-	3.000	17.500
1798	1.000	-	3.000	1.300	2.000	-	2.000	2.000; 2.000	-	-	-	4.000	15.300
1799	1.500	3.500	2.000	3.000	-	2.000	6.000	-	4.000	2.000	8.000	4.300	36.300
1800	3.000	4.000	2.000	-	2.000	1.000	2.000	3.000	-	-	3.000	2.000	22.000

Izvor: *Detta*, sv. 87, 89.

Senata, tijekom 1791. godine namirivali iz četiri različite blagajne: pomorske, konzulata na Levantu, harača i plaća *soldata*. U odlukama Senata iz 1775, 1778. i 1780. godine kao izvor sredstava za pokriće troškova *Detta* navode se prihodi kovnice novca (*Lucri della Zecca*).¹⁰⁷ U blagajnu *Detta* slijevali su se i sitni primici iz različitih izvora.¹⁰⁸

Početak 19. stoljeća godišnji primici bili su redovito veći od izdataka (tablica 5). Ostatak sredstava prenosio se u sljedeću godinu i posebno evidentirao. Josip Branković, administrator troškova Dvora 1800. godine, na uobičajen je način zabilježio priljev sredstava. Najprije je u popis primitaka unio sredstva preostala iz prethodne godine. Zatim je naveo opskrbe Senata i na kraju različite primitke, primjerice od prodaje pokrivača ili gabele za janjad.¹⁰⁹ Baldo Sivrić, administrator troškova Dvora u 1803. godini, bio je još precizniji i raščlanio prenesena sredstva na 291:26 dukata u obliku kredita i 1.332:26 dukata u gotovini.¹¹⁰

¹⁰⁷ Vidi primjerice *Con. Rog.* sv. 184, f. 5, 36, 61v, 72v; sv. 187, 16v, 27v; sv. 188, f. 122.

¹⁰⁸ Troškovi Dvora u 1804. godini nadoknađeni su dijelom i приходима od prodaje misnica iz kneževе kapele, za što je dobiveno 15 dukata, od prodaje voska došlo je 100 dukata, od *contralettera* tijekom cijele godinu namaknuto je 303:36:15 dukata, konzul Fontano je za uzdržavanje svoga slugе koji je bio u zatvoru platio 20:32 dukata, od prodaje leda dobiveno je 576:10:15 dukata, a od prodaje stabala u državnoj šumi u Konavlima 134 dukata (*Detta*, sv. 89, f. 3 a tergo).

¹⁰⁹ *Detta*, sv. 89, f. 1 a tergo.

¹¹⁰ *Detta*, sv. 89, f. 2 a tergo.

Tablica 5. Primici i izdaci za troškove Dvora od 1800. do 1804. godine (u dukatima)

Godina	Primitak	Izdatak	Saldo
1800.	23.440	23.392:14	47:26
1801.	18.150:16	16.406:26	1743:36
1802.	18.329:23	16.705:1	1624:12
1803.	19.014:4	18.614:23	399:21
1804.	22.449:20	22.212:12	237:8

Izvor: *Detta*, sv. 89.

Zaključak

Prema Baru Betteri, vrlo upućenu i savjesnome tajniku Dubrovačke Republike, troškovi Dvora predstavljali su sedminu ukupnih državnih troškova. Taj ne baš mali udio u rashodovnoj strani državnog proračuna mogao se penjati i do više desetaka tisuća obračunskih perpera, odnosno nekoliko desetaka tisuća dukata. Troškovi Dvora sastojali su se najvećim dijelom od mnogo manjih troškova koji su pratili redoviti životni ritam Republike, no ponekad otkrivaju i izuzetne situacije, kada su važni državni poslovi zahtijevali da se troši više nego što je bilo uobičajeno.

Državni novac doticao se svih društvenih sfera. Nije bio ograničen samo na nužno funkcioniranje državnog aparata shvaćenog u suvremenom smislu, nego je obuhvaćao mnogo šire. Za dobro funkcioniranje države podjednako su bile važne mise i procesije kao i slanje glasnika ili dobra opskrbljenost papirom. Državni paternalizam očituje se u iskazivanju milosrđa prema slabima, skupinama i pojedincima, jasno vidljivim u pojedinim isplatama u troškovnicima Dvora. Podjela troškova Dvora na redovite, izvanredne i troškove ključara, koja nije provedena u najstarijoj knjizi iz 16. stoljeća, a kasnije redovito jest, mogući je iskorak prema boljem nadzoru državnih rashoda. Tako se mogu promatrati i različiti podsjetnici s referentnim cijenama određenih roba i usluga.

U promatrana tri stoljeća troškovi Dvora su, očekivano, rasli. Ritam rasta nije bio jednak. Do sredine 18. stoljeća godišnje oscilacije troškova uglavnom nisu jako izražene, a trend rasta je blag. U drugoj polovici 18. stoljeća troškovi rastu puno brže, da bi se osobito zahuktali krajem 18. stoljeća. Premda se sadržaj troškova s vremenom mijenjao pa brojke nisu u potpunosti usporedive, osobiti rast izdataka koncem 18. stoljeća vjerojatno se najviše može pripisati inflaciji, uočljivoj, primjerice, na cijenama zatvoreničke odjeće.

Troškovi Dvora namirivali su se iz različitih izvora, o čemu je odlučivao Senat. To je, primjerice, mogla biti kovnica novca, pomorska blagajna, blagajna konzulata na Levantu ili blagajna harača. Po kojim je kriterijima Senat birao izvor za pokrivanje troškova Dvora, jesu li izvori bili u izravnoj vezi s prirodom nekog troška ili se jednostavno posezalo tamo gdje je novca bilo, ostaje istraživačko pitanje. Dio gabele vina redovito se uzimao za pokrivanje troškova Dvora, kao i različiti sitni prihodi, primjerice, od prodaje leda. Opskrba Senata obično je bila mjesečna, s izuzetkom ranih jesenskih mjeseci, redovita i, barem u zadnjem desetljeću Republike, izdašna. Senat je precjenjivao godišnje potrebe za pokriće troškova Dvora, pa se višak odobrenih sredstava prenosio u sljedeću godinu.

***DETTA* OF THE ILLUSTRIOUS AND THE MOST
EMINENT LORD RECTOR: THE EXPENDITURE OF
THE RECTOR'S PALACE IN DUBROVNIK FROM
THE SIXTEENTH TO THE NINETEENTH CENTURY**

RINA KRALJ-BRASSARD

Summary

According to Baro Bettera, one of the state secretaries of the Dubrovnik Republic in the late eighteenth century, *Detta* represented approximately one seventh of the total government expenditure. The well-preserved records kept at the Dubrovnik State Archives show that the Rector's Palace expenditure could reach tens of thousands of perpers per year. Consisting mostly of many small payments for various goods and services, *Detta* give an insight into the everyday life of Dubrovnik, the work of the government administration, the movement of prices, the decision-making policy. Their annual and seasonal variation show the regular flow of a part of the government monetary resources as well as the increase or decrease in the exceptional circumstances.